

batosabb iskolai magyarázat dacára is homályos volt előtte. Ilyen termékenyítő iskola-társadalmi életben a magántanulónak része nincs.

Egyházi, nemzeti, iskolai ünnep reá nézve nem létezik. Izoláltan fejlődik s így hitének s vallásos meggyőződésének alapja nem általános, hanem részleges, nem bensőséges, de felületes. Nemzetét a multban vagy jelenben mozgató nagyszerű eszméket nem éli s érzi át. Ezeknek csak szemlélője — mint az ellenség, mert az is csak néz — s nem együttérző s az érzés, a mult megbecsülése nyomán nem együtteselevő munkás individuum.

Sem a nemzeti, sem az egyéni munka értékének a közbecsülését nem látja és tapasztalja, mint a nyilvános tanuló. S ezért aztán felnőve, maga is inkább éldegél vagy éldel, mintsem tartalmat adjon éltnék az egyéni, a becsület, izzasztva nemesítő tevékenység által.

A leányoknál, ha magántanulók, igen sokszor, a legtöbbször még hozzájárul az a hátrány is, hogy nevelőjük jelleme — gépszerű. Igaz nőiességet azoktól vagy épen semmit, vagy nagyon keveset tanulnak.

Nem állítom én, hogy minden magántanuló s minden házi nevelő messze mögötte marad céljától: az erkölcsi egyén kialakulásától és alakításától. De hogy a legtöbben egész életen át sínylik a rendszeres magános tanulást, ezt állítom. Tudom, hogy van az ilyen nevelkedésnek is előnye, de ez számba se jöhet azokkal az előnyökkel szemben, amelyeket a nyilvános iskola nyújt az egyeseknek s a társadalom által a nemzetnek is. A báró Eötvös József példája marad e tekintetben kiváló tanuságnak és intő példának.

KRISTÓF György.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— Stanley Hall munkásságát abból az alkalomból, hogy az amerikai gyermekpsychologus 1904-ben ünnepelte doktorrá avatásának 25-ik évfordulóját, hosszabb cikkben méltatja *Lovinsky Viktor* a *Zeitschrift für Pädagogische Psychologie* etc. 1905. évfolyamában. Tekintettel a gyermekmegfigyelés hazai állapotára, helyénvalónak látjuk ennek a nagy tárgyilagossággal megírt összefoglaló megemlékezésnek legjellemzetesebb részeit kivonatossan megismertetni. Hall, a cikkíró szerint, nem annyira úttörő, felfedező, rendszeralkotó elme, mint inkább elsőrangú szervező és propagáló tehetség. Egy nagy mozgalmat indított meg, melynek érdeme nem is az új tan elvi és elméleti eredményeiben rejlik, mint inkább az amerikai életfelfogásnak, a mammonismusnak megváltoztatására irányuló idealisztikus törekvések előmozdításában. Igen beha-

tóan veszi vizsgálat alá a cikkíró azokat a módszereket, melyekkel Hall dolgozik. Legelőbb is a statisztikai módszert, a kérdőívek módszerét vizsgálja. Azt találja, hogy ez az eljárás, nem tekintve az előmunkálatok történeti megvilágításának és értékelésének teljes hiányát, nélküli az anyag analitikus feldolgozását; mindenütt csak typizálás mutatkozik, melynek oka abban van, hogy azok, kik ezt az anyagot összehordják, a tudományos kísérletet a tömeg megkérdezésének surrogatumával vélik helyettesíthetni. Ez a tömegstatisztika a kérdezőnek bizonyos számsorokat és görbéket szolgáltat, melyek benne azt a boldogító hitet keltik, mintha ezekkel a maga problémáját s kívánt eredményeit a matematikai tárgyalás eszményéhez lehető közel hozta volna. A Hall által megindított munkálatokról való első és maradandó benyomás tehát nem lehet más, mint bizonyos schematismusnak a benyomása. Ez a schematismus pedig szükségkép oly módszereket vont maga után, melyeknek a nagy tömeg különböző képességeihez és érdekeihez kellett alkalmazkodniok, úgy hogy Hallnak a tudományosságból is kényszerítő tudományos bizonyításból annyit kellett engednie, amennyit ügybuzgóság és a tárgy szeretete dolgában nyerni akart.

Ami egyébként Hall pszichológiai álláspontját illeti, a Herbart-féle képzet-pszichológiával szemben a voluntarismusból indul ki, még pedig ennek ama felfogásából, mely szerint nincs lelki életünkben semmiféle folyamat motorikus elemek nélkül, s hogy ennél fogva az izomrendszer pontos tanulmányozása alapja minden pszichológiának és pädagógiának. Ehhez az állásponthoz járul egy másik, nem kevésbé nevezetes, mely szerint a fejlődés elmélete, a biogenetikus alap-törvény kell, hogy szabályozza a nevelés functióit, amiből következik, hogy Hall és követői szándékosan nem akarnak rendszert, mert az ő rendszerök ép a rendszer tudatos kerülése. E két alapelv Hallék felfogását a nevelés céljáról és módjáról a hagyományos elméletekkel teljes ellentétbe helyezte: a cél nem lehet más, mint a «practical man», a tett embere, s így minden nevelésnek és oktatásnak a tethhez, öntevékenységhez, izommunkához, cselekvéshez kell kapcsolódnia. Ebből következik folytatólagosan, hogy az oktatásból minden routine, mechanizmus kirekesztendő; nem az a fontos, hogy a tanító tárgyszeret (azaz: szakismeretet) hozzon magával, hanem hogy a gyermeket jól ismerje; a gyermektől kell megtanulnia, hogyan nevelje őt.

Ez a nézet (elméletnek alig nevezhető) több igen nyomós ellentétessel találkozhatik. Egyik az, hogy ilyetén módon a tárgyi ismeretnek, a tudásnak a szempontja teljesen háttérbe szoríttatik, s úgy a tanító, mint a tanítvány félműveltségének veszedelme áll elő. Az oktatás felszínessé válhatik. A művelődésnek alapelemei közül, melyek történetileg kifejlődtek, egynek sem szabad hiányoznia, ép a «practical

man» célja szempontjából. A másik ellenvetés a gyermekmegfigyelést érheti. A tanítót egész műveitsége arra képesítse, hogy esetleg a kísérleti psychologia eszközeinek alkalmazásával, esetleg állandó megfigyelés útján maga kutasson; ugyanakkor azonban ahhoz is értenie kell, hogy megfigyelését a gyakorlatba vigye át. Ez pedig tömegtanításban lehetetlenség. A tömeges megfigyelések substrátumába annyiféle mérhetetlen és ismeretlen, a helytől és időtől és körülményektől függő mozzanat játszik bele, hogy mentől nagyobb a megfigyelés anyaga, annival megbízhatatlanabb a belőle vont eredmény általános törvényszerűségek szempontjából. Pedig a cél az, hogy normák állapíttassanak meg. De tegyük fel, hogy látszólag sikerülne bizonyos rendkívül komplex jelenségekből törvényeket kiemelni analysis útján, még mindig fennmarad az a veszedelem, melyre maga Hall utalt, hogy az esetek tömegéből a kérdéses jelenségnek már ismeretes vonásai emelkednek ki, úgy hogy az egész nagy aparátussal végzett megfigyelés végeredménye nem más, mint valamely banális igazság. «Ha ezek után azt kérdezzük, hogy a statisztikai módszernek mint ilyennek mi köze az eredményekhez és követelésekhez, akkor — nem tekintve az anyag megszerzése körül teljesített jó szolgálatokat — édes kevés marad fenn belőle, s mi csak ismételhettük azt a tapasztalatot, melyet más területek is nyújtanak, hogy a statisztika azt igazolja, amit az ember kíván tőle.» Ezt most már a gyermekpsychologusok is kezdik belátni, s újabban inkább az egyéni megfigyelésektől várnak igazi eredményeket.

Mégis igen nagy érdeme marad Hallnak, hogy a nevelők figyelmét a gyermek érdeklődésének különböző nemekre, melyekkel eddig senki se törődött, ráirányította. Az érdeklődésnek azon nemeiről van itt szó, melyek nem iskolaszerűek, melyek nem a művelődésnek, az oktatásnak bizonyos tervszerű menete során, hanem spontán módon keletkeznek, s nem csupán a lelki életnek bizonyos meghatározott folyamataival (pl. képzetélettel) kapcsolatosak, hanem az egész gyermekkel, mint psychophysikai lényvel. A feladat (mely komoly eredményekkel is kecsegtethet), csak az lehet, hogy a gyermeki fejlődésnek mely pontján jelentkezik, gyarapszik, hanyatlik az érdeklődésnek illető neme; mikor és hogyan lép kapcsolatba más érdekekkel; mit jelent ez a kapcsolat psychikailag stb. «A feladat oly hatalmas, hogy Hall legnagyobb érdemének lehet tekinteni azt, hogy ő e feladatot rendszeresen kigondolta és megoldását megindította.» (f.)

*

— A gyermekek haragját illetőleg kérdőíves kutatást rendezett nemrég az 1899-ben *Buisson F.* kezdeményezésére megalakult párisi Szabad Gyermektanulmányi Társaság, melynek elnöki megnyitójában